

21. YY'DA TEMEL DIŞ POLİTİKA SÖYLEMLERİ ÜZERİNDEN ÇİN DIŞ POLİTİKA ALGISININ ANALİZİ

Zeynep ÖZALP KAYA
zeynep.ozalp112@gmail.com
0000-0002-7289-5531

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi
Received: 2 Ocak 2024

Kabul Tarihi
Accepted: 31 Ocak 2024

ANALYSIS OF THE PERCEPTION OF CHINA'S FOREIGN POLICY THROUGH THE MAIN FOREIGN POLICY DISCOURSES IN THE 21st CENTURY

ÖZ Algı bireylerin duyularından başlayarak bilginin işlenmesi, yorumlanması ve örgütlenmesi olarak tanımlanabilir. Karar vericilerin algıları yaşadıkları sosyal ve kültürel ortamdan, aldıkları eğitim formasyonu, din ve dil gibi birçok bileşenden etkilenerek politika yapım sürecinde çözümlenmesi gereken bir konudur. Bu makalenin temel amacı algı kavramını ve uluslararası ilişkilerdeki yerini izah ederek 21. Yy'da ÇHC'nin temel söylem ve stratejilerini dış politika algısı bağlamında tartışmaktır. 1980'lerden sonra izolasyon politikası terk edilerek küresel ekonomiye entegre olmaya çalışan, Karma Ekonomi Modelini uygulayan, devlet kapitalizmi olarak adlandırılabilir politik/ekonomik sistem Çin'in nasıl algılanacağını/tanımlanacağını zorlaştırır da Çinli yöneticilerin benlik algısı, diğer aktörlerin Çin algısı ve dünyada nasıl bir imaj yaratıldığı sorunsalı oldukça önemli bir yerde durmaktadır. Karar verici elitin kendine özgün dünyayı okuma/algılama biçimi tartışılırken Çinli uzmanlar ve teorisyenler Avrupa-Amerika merkezli bir epistemoloji-ontoloji ve metottan ziyade Çin dış politikasının kendi bağlamı içerisinde anlaşılması gerektiğini düşünmektedir. Özellikle Konfüçyanizm ve Marksist ideolojinin Çin dış politikasına eklenen bazı kavram, öğreti ve ilkeleri bulunmaktadır. Bu makalede Çin Komünist Devrimi'nden (1949) günümüze kadar karar vericilerin ürettiği Çin Rüyası, Çin Karakterli Politika, Yüzyıllık Maraton, Sosyal Uyum, Barışçıl Yükselme gibi söylem ve stratejiler üzerinden Çin dış politika algısı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Dış Politika, Algı

ABSTRACT Perception can be defined as the processing, interpretation and organization of information, starting from the senses of individuals. The perceptions of decision makers are affected by many components such as the social and cultural environment in which they live, the educational formation they receive, religion and language, and is an issue that needs to be resolved in the policy-making process. The main purpose of this article is to explain the concept of perception and its place in international relations and to discuss the basic discourses and strategies of the PRC in the 21st century in the context of foreign policy perception. Although the political/economic system that can be called state capitalism, which tried to integrate into the global economy by abandoning the isolation policy after the 1980s, applying the Mixed Economy Model, makes it difficult to perceive/define China, the self-perception of Chinese administrators, the perception of China by other actors and what image it has in the world. The problematic of its creation stands in a very important place. While discussing the decision-making elite's unique way of reading/perceiving the world, Chinese experts and theorists think that Chinese foreign policy should be understood in its own context rather than a European-American-centered epistemology-ontology and method. In particular, Confucianism and Marxist ideology have some concepts, doctrines and principles that are integrated into Chinese foreign policy. In this article, the perception of Chinese foreign policy is discussed through discourses and strategies such as Chinese Dream, Policy with Chinese Character, Centennial Marathon, Social Harmony, Peaceful Rising, produced by decision-makers from the Chinese Communist Revolution (1949) to the present day

Keywords: People's Republic of China, Foreign Policy, Perception

GİRİŞ

Güç ve çıkar gibi reel konulara odaklanan geleneksel yaklaşımların aksine postpozitivist kuramlar ve teoriler gerçeklik kadar algının da devletlerin dış politika stratejilerini ve hedeflerini etkileyebileceğini tartışmaktadır. Özellikle karar alma mekanizmasındaki karar verici elitlerin algıları, içinde buldukları sosyolojik ortamdan, ideolojik yapıdan ve ulusal tarih anlatılarından etkilenmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin tarihsel/kültürel birikimi, modern dönemde vuku bulan ideolojik dönüşümler, ekonomik ve teknolojik anlamda yaşadığı olağanüstü değişim ve dönüşüm Çin dış politikasının tüm veçheleriyle anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu makalenin temel hedefi Çin dış politikasında üretilen temel söylemlerin ve deklere edilen stratejilerin/hedeflerin hangi yönleriyle algı, hangi yönleriyle gerçeklik olduğunu izah etmektir.

Dünyada yaygın olarak kullanılan Çin tehdidi kavramsallaştırılmasıyla oluşturulan olumsuz Çin algısına karşın 1970'lerden sonra ABD ve diğer Batı ülkelerinin Çin'i dünyaya entegre etme çabaları, Çin'in Sosyal Uyum ve Barışçıl Yükselme söylemleri tartışılması gereken meselelerdir. Bu konuda bazı soruların sorulması gerekmektedir; devletler ve liderler dünyayı nasıl görür, hangi inanç ve değerler devletlerin davranışlarını açıklayabilir? Karar vericilerin zihinleri nasıl işler? Liderler dış politika kararlarını nasıl alır? Çin Halk Cumhuriyeti ve karar verici elitler dünyayı nasıl görmekte ve algılamaktadır? Hangi duygusal, tarihsel ve mantıksal motivasyonlar ya da engeller Çinli karar verici elitin ürettiği dış politika çıktılarına etkilemektedir?

Bu makalede öncelikli olarak dış politika analiz düzeyleri izah edilerek, birey seviyesinde yapılan analizlerde karar verici aktörlerin algıları çözümlenmiştir. İkinci olarak 21. yy'da dış politika algılarını besleyen temel söylemler ve tarihsel dönüm noktaları Çin Halk Cumhuriyeti üzerinden analiz edilmiştir.

DIŞ POLİTİKADA ANALİZ DÜZEYLERİ

Genel olarak geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri liderlerin/devletlerin pragmatist olduklarını ve akılcı ilkelerle hareket ettiklerini varsayarlar. Postpozitivist kuram ve teoriler ise kültür, psikoloji, tarihsel geçmiş gibi parametrelerin uluslararası aktörlerin davranışlarını etkileyebileceğini düşünürler.

Dış politika devletlerin resmi dış ilişkiler toplamı olarak tanımlanmaktadır (Hill, 2003:3). Dış politika yapımında olaylar, karar vericiler ve sisteme ait unsurlar hesaplanarak yorumlanır ve genel sonuçlara ulaşılır. Günümüzde dış politika analizi giderek çok faktörlü (multifactorial) ve çok seviyeli (multilevel) hale gelmektedir (Erişen, 2013:355). Farklı değişkenler ve aktörlerin de siyasa yapımına ve karar verme mekanizmasına dâhil olmasıyla sadece sistemik unsurlar değil duygular, psikolojik ve kültürel faktörler karar vericilerin algılarını dolayısıyla politik çıktıları etkilemektedir.

Analiz düzeyi tartışması ilk kez Kenneth Waltz tarafından 1950'lerde yapılmıştır. Bu analiz düzeyleri mikro düzeyden makro düzeye doğru; birey, devlet ve uluslararası sistemden oluşmaktadır. Karar vericilerin rolünün giderek arttığı günümüz dış politikasında özellikle ulus altı aktörler, karar vericiler ve devletlerin özgün değerleri göz önünde bulundurulmaktadır. Harold ve Margaret Sprout dış politikayı şekillendiren iç unsurlara ve dış politikayı anlamada çevresel etkilere odaklanmışlardır (1956). Synder, Bruck ve Sapin dış politikada devlet altı analiz düzeyini geliştirerek dış politika çıktılarından ziyade bireylerin zihinlerini çözümleyerek kararların nasıl alınması gerektiği ile ilgilenmişlerdir (2002). Teorik ve kuramsal olarak yapılan bu çalışmalardan hareketle karar vericilerin algıları devletlerin dış politika stratejilerini ve algılarını belirlemede önemli bir etken olmuştur.

DIŞ POLİTİKA ANALİZİNDE KARAR VERİCİLERİN ALGILARI

Devlet ve toplum analizlerinde iki metodolojik yaklaşım bulunmaktadır: Birinci yaklaşım her ülkenin benzersizliğini vurgulayarak genellemeyi reddeder. Diğer yaklaşım ise toplumların genel kalıplarını tarihsel yasalar üzerinden değerlendirir (Garnaout vd,2009: 8). Son zamanlarda birinci yaklaşım ön plana çıkarak aktörlerin özgün siyasal kültür değerleri, hafıza kurumları, yatkınlıkları, tehdit ve fırsat algıları doğrultusunda dış politika analizi yapılmaktadır.

Postmodernitenin gelişimiyle birlikte disiplinler artık net bir şekilde ayrılmamaktadır. Bilişsel psiolojinin konusu olan algı, psikopolitika, biyopolitika, psikokültür gibi kavramların ve alt disiplinlerin dış politika analizine eklenmesini mümkün kılmıştır. Algılanan dünya adlı eserinde Merleau Ponty (2005) postpozitivizm ile birlikte modern bilimin dışladığı algıyı ve sadece rasyonel aklın bilim üretebileceği konusunu tartışmaktadır. Artık yalnızca nesnel bilginin yol göstericiliği değil kişilerin dünyayı nasıl gördüğü ve yorumladığı önem kazanmaktadır. Algı, duyu organları tarafından kavranabilen gerçeklerin zihin tarafından idrak edilmesi ve yorumlanması olarak tanımlanmaktadır (Hodder 2000:5). Uluslararası ilişkiler disiplininde ihmal edilen bu olgu dış politika yapımında bulunan karar verici elitin politik davranışlarının çözümlenmesinde oldukça kritik bir yerde durmaktadır.

Algı konusunun dış politika analizinde önemli bir parametre olmasının birinci nedeni küresel ölçekte güçlü olmak isteyen devletler kendileri ve öteki devletler hakkında geliştirdiği algıları/imajları yöneterek ve yönlendirerek güçlerini sürdürebilirler. Çin'in dünyada potansiyel bir dünya gücü olmasıyla birlikte ABD ve Çin arasında gerçekleşen rekabetin bir diğer adı da algı savaşıdır. Her iki taraf da kendi rüyalarının, önerdikleri dünya düzeninin ve güvenlik anlayışlarının dünya barışına hizmet edeceğini iddia etmektedir. Çin ve ABD arasındaki bu rekabet iki ayrı siyasal kültürün, iki ayrı algılama biçiminin de tartışılmasını gerektirmektedir. Trump'a göre Amerika ve Çin arasındaki ekonomik mücadele aslında açık toplumlar ve kapalı otoriter rejimler arasındaki savaşı temsil ediyor. Bu konuda özellikle Çinli uzmanlar, demokrasinin en ideal yönetim biçimi olarak gösterilirken diğer rejimlerin diktatörlük, otoriterlik gibi kavramlarla ifade edilmesine karşı çıkmaktadır (Wei wei; 2021).

Algı konusunun dış politikadaki öneminin diğer bir nedeni de devletlerin dost/düşman, fırsat/tehdit tanımlarının karar vericinin gördüğü resmi etkilemesidir. Bu konuda realistlere göre devletlerin çıkarı ve akılcı seçimleri dış politikada belirleyici olurken, uluslararası ilişkilere çoğulcu perspektifle bakan teorisyenlere göre uluslararası sistemin özelliklerinin yanında karar verici elitin psikolojik durumları, kültürel kodları ve algıları belirleyici olmaktadır.

ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA ALGIYI OLUŞTURAN TARİHSEL BAĞLAM VE POLİTİK SÖYLEMLER

Çin Dış Politikasında “Kendilik” Algısı ve “Öteki” Devletlerin Çin Algısı

Dünyanın en eski medeniyet ve devlet geleneğine sahip olan Çinlilerin kendilerini uluslararası sistemde konumlandıkları yer ve diğer uluslar nezdinde nasıl algılandıkları önemli bir tartışmadır. Ekonomik, teknolojik ve siyasal anlamda potansiyel süper güç olan Çin Halk Cumhuriyeti'nde kendilik ve ötekilerle ilgili sahip olduğu algıların çözümlenmesinde tarihsel ve kültürel bazı parametrelere bakmak gerekmektedir.

Tarihsel olarak devletlerin/ulusların yaşadığı zaferler, kayıplar ve travmalar bir kolektif hafıza oluşturur. Kalın'ın da tespit ettiği gibi “Tarih hiçbir zaman sadece geçmişe ait bir yer değildir. Tarih bizimle ve bugünle birlikte yaşamaya devam eder. Bizim bugün kendimize, evrene ve varlığa nasıl baktığımızı belirler” (Kalın,

2018:20). Çin algısını oluşturan tarihsel dönüm noktalarını Holcombe şu şekilde özetlemektedir: Qing Hanedanlığı'nın 19. yy'dan itibaren emperyalist güçlere karşı direnememesi ve Aşağılanma Yüzyılı tecrübesi, 1912'de imparatorluğun ilga edilip Çin Cumhuriyeti'nin kurulması, 1949 Çin Komünist Devrimi'nden sonra kurulan bağımsız Çin Halk Cumhuriyeti, Büyük İleri Atılım (1958), 1960'larda gerçekleşen Kültür Devrimi, 1976'da Mao'nun ölümü ve sonrasında Reform ve Açılım Dönemi (gaige kaifen), 2000'lerden sonra Çin'in küresel bir aktör olması (2017:21).

Ülkelerin benlik tanımlarında hangi konularda kendini istisnai konumda gördüğü de geniş tartışmaların yapılabileceği bir meseledir. Amerika veya İngiliz istisnacılığının yanı sıra Asya'nın yükselişe geçmesiyle birlikte artık Çin istisnacılığı da merak edilmektedir. Çin'de hanedanlıklar kendilerini dünyanın merkezinde görürken çevredeki ülkeleri "barbar"lar olarak telaki etmişlerdir. Çin bir baba gibi çevreyi koruyan, komşu devletleri ödüllendiren veya cezalandıran bir baba olarak tanımlanmışlardır. Orta Krallık Sendromu (Middle Kingdom Complex) olarak tanımlanan bu anlayış günümüzde Çin'in güçlenmesi ihtimalinde uluslararası sistemde bir hegemonya yaratabileceği tartışmalarını beraberinde getirmiştir (Pye, 1972).

Çin'in kendilik algısının yanı sıra diğer devletler nezdinde oluşan Çin imajı ve algısının da çözümlenmesi gerekmektedir. Perception and Misperception adlı çalışmada liderlerin sahip oldukları inançların ve kabullerin algısal yanlışlıklara ve önyargılara neden olabileceği dolayısıyla dış politika kararlarının da buna göre şekilleneceği düşünülmektedir (Jervis, 2017). Bu konuda batı medyasının Çin hakkında çizdiği imaj ve küresel anlamda yarattığı etki Çin için büyük bir zorluk yaratmaktadır. Batılı demokratik değerlere uyulması gerektiği yönünde ÇHC sıklıkla eleştirilmektedir (Hermann, 1980:344).

Özellikle ABD'nin yarattığı olumsuz Çin algısı medya ve sinema gibi araçlarla tüm dünyayı etkileyebilmektedir. İlk kez 1993'te geliştirilen "Çin Tehdidi" kavramı birçok akademisyen ve uzman tarafından kullanılarak siyasal literatüre yerleşmiştir. Bu tehdidin görünen nedenleri şunlardır: Birinci olarak Çin'in artan ekonomik kapasitesinin askeri güce dönüşebilme ihtimali; ikincisi 4 Haziran 1989'da gerçekleşen Tiananmen Meydanı olaylarından sonra Çinli yöneticilerin demokratik değerlere karşı olan tavrı ve bunun yarattığı hayal kırıklığı; üçüncü olarak Çin milliyetçiliği ile artan anti-Amerikan duygulardır (Yee & Storey, 2012: 30).

Buna karşın olumsuz Çin imajı ve algısının değişmesi için komşularla ve diğer aktörlerle pozitif ve olumlu ilişkilerin geliştirilmesi, yumuşak gücün artırılması, bölgesel ve küresel örgütlerde aktif rol oynanması ve uluslararası sorumlulukların yerine getirilmesi gibi hedefler belirlenmiştir (Sutter, 2012:4-5).

Çok Kutuplu Dünya Düzeni ve Hegemonya Tartışmaları Bağlamında Çin Algısı

Konfüçyüs'ün "Gökyüzünde iki güneş yeryüzünde iki imparator olmaz" tespitinden hareketle Çin'in potansiyel süper güç olması ABD başta olmak üzere diğer Batılı ülkeler nezdinde tehdit oluşturmaktadır. Çin'in bir hegemonya oluşturup oluşturmayacağı sorunsalında teorisyenler farklı düşünülmektedir. Bazı teorisyenler Çin'in dünyada hegemonya yaratmak gibi hedefinin olmadığını düşünülmektedir. Bu bağlamda tarihsel sürece dikkat çeken Şayegan "Çinliler barutu buldukları halde top yapmayan matbaayı buldukları halde batı Rönesans'ının önemli yönlerinden biri olan dünyanın keşfine çıkmayan tek halktır" demektedir (2003).

1955'te formüle edilen ve 1982'de Çin anayasasında yer alan "beş ilke" Çin dış politikasının temel ilkeleri olarak kabul edilmektedir: Egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, iç işlerine

müdahale etmeme, eşitlik ve karşılıklı yarar ile barış içinde bir arada yaşama (Lui, 2017:13). Başta Batı ülkelerinde olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde artan “Çin tehdidi” algısına karşılık, Çin hükümeti kendisine yönelik kaygıları azaltmak için “barışçıl kalkınma” ve “uyumlu dünya” söylemlerini geliştirmiştir (Zhu, 2013:123).

İkinci olarak 2008 Finansal krizle birlikte yükselen ve çok kutuplu sistemi öneren Çin’in konumu, dış politikası, kültürel ve toplumsal yapısı, ekonomik kapasitesi uluslararası ilişkiler disiplinde en trend meseleler haline gelmiştir. Kapitalist ekonominin sorgulanmasının yansısı ABD’nin süper güç olduğu tek kutuplu dünya düzeni ve Avrupa merkezli paradigma sorgulanarak küresel ekonomik kriz, terörizm, işsizlik uyuşturucu, etnik çatışmalar doğal kaynaklara olan aşırı talep Asya ülkelerini işbirliği ve barışçıl yöntemlerle çıkar elde etmeye itmiştir (İsina, 2013:11). Bu bağlamda dünyada yaşanan ekonomik kriz Çin için bir fırsat yaratmış, mevcut uluslararası sisteme karşı alternatif paradigmlar ve kurumlar geliştirmesine olanak sağlamıştır.

Sonuç olarak Mersheimer ve Friedberg gibi realistler, statükoya karşı olan Çin’in, Amerika’yı zorlayacağını ve Asya’daki hegemonyasını artıracığını düşünmektedirler. Jones Nye gibi liberal uzmanlar ise aksine Çin’in liberal dünya düzenine uyumlu politikalar geliştireceğini öngörmektedir (Fingar, 2016: 2).

Çin Karakterli Dış Politika Algısı

Çin’in vurguladığı Çin Karakteri Chinese Characteristics (zhōngguó tè sè) kavramı dış politikada Mao Zedong, daha sonra Deng Xiaoping tarafından kullanılmış ve bugün Xi Jinping tarafından yeniden gündeme getirilmiştir (Perez-Garcia, 2021:3). Çin istisnacılığını tanımlayan bu terim, Çin’in kendine özgün siyasal kültürü ve tarihsel geçmişi ile oluşan politik ilkeler, değerler ve stratejilere karşılık gelmektedir. İstisnacılık, Çin’in dış politika stratejileri, politik kültürü ve kadim medeniyeti ile mümkün olabileceğine dayanan bir kavramdır.

Çin’de karar verici elitin özgüveninde ve benlik algılanmalarında Çin’in siyasal kültürünün güçlü ve zayıf yönlerin de tespit edilmesi gerekmektedir. Hiyerarşiye saygı, iddialı ekonomik kalkınma hedefleri, ekonomik reformlar ve büyüme oranları Çin Karakterli dış politikada güçlü yönleri oluştururken; yönetimdeki veraset anlayışı, siyasal örgütlenmedeki sorunlar, parti-yönetim ilişkileri temel zayıflıklar olarak kabul edilmektedir (Lockett, 1988:475).

Çin karakterli dış politika algısında öncelikli olarak karar vericilerin ekonomide önerdikleri “Çin Modeli”ni vurgulamak gerekmektedir. 1978 Açık Kapı ve Reform politikasıyla tedricen küresel ekonomiye entegreolan Çin’in en büyük motivasyonu 2000’lerden sonraki yükselişi ve 2008 finansal krizde ABD ve Avrupa ülkelerine göre daha az etkilenmiş olmasıdır. Reform programlarıyla yabancı yatırımcılara alan açmak, serbest piyasa ve bireysel girişimler için fırsat sunmak gibi hedefler belirlenmiştir. Bu hareketlilik ve ekonomik dönüşüm güneybatı sınırlarının ötesindeki devletler de dahil olmak üzere Çin’in uluslararası ilişkilerde bulunduğu konumu dönüştürmüştür (Jacques, 2016: 15). Ekonomik güç, askeri kapasite, bölgesel/küresel etkenliğinin artması ve sonuçta yıllarca izole olan bir ülkenin dünyaya açılması Çin açısından bazı riskleri de barındırmaktadır. Çinliler ticaret vasıtasıyla ötekiyle temas kurarken siyasetçiler toplumun algılarının değişeceği konusunda endişelenmiştir. Çünkü kabul edilmiş değerler, inançlar, ötekiyle temas sonucunda sorgulama ve özelleştirmeyi beraberinde getirir (Hodder, 2000:112).

1978’den sonra açık kapı ve reform uygulamaları ile “Sosyalist Çin”in kapitalist ekonomisi oldukça büyük bir paradoks olarak görünmektedir. Çin’de neyin komünizme neyin kapitalizme ait olduğu meselesi bir paradoks yaratmıştır. Çin konusunda uzmanlar, bu soruna şu şekilde bir çözüm bulmuşlardır: Çin sosyalizmin erken aşamasındadır, bu nedenle biraz kapitalizmin görülmesi normaldir (Gittings, 2005:104-105). Bu süreçte dogmanın yerini pragmatizm almış komünizmden her türlü ayrılmada “Çin özellikleri” tezahür etmiştir. Çin’e özgün olan “sosyalist piyasa ekonomisi”, ülkenin dış dünyayla ekonomik ilişkisini güçlendirerek Çin’i dışa dönük bir ulus haline getirmiş fakat bu durum siyasal modernleşme reform ve açılım döneminde istikrarın ve rejimin devamlılığı için çok sıcak karşılanmamıştır (Fingar, 2016).

Yüzyıllık Maraton Söylemi

Çin’in siyasal tarih sürecine bakıldığında I. Afyon Savaşı (1839-1842) ve II. Afyon Savaşı’nda (1856-1860) yaşanan yenilgiden 1949 yılına kadar olan dönem Aşağılanma Yüzyılı olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde Çin, Japonya ve İngiltere başta olmak üzere birçok ülkenin sömürsüne açık hale gelmiştir. 19. yüzyılın sonlarında, Avrupalı güçler Çin’i "Doğu Asya'nın Hasta Adamı" olarak nitelendirmiştir. Çin’de milliyetçiler ve komünistler arasında gerçekleşen iç savaş sona ererek komünizm lideri olan Mao savaşı kazanmış Çin Halk Cumhuriyeti’nin 1 Ekim 1949 yılında ilan edilmesiyle toplanan “Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı Ortak Programı” ile Çin dış politikasının temel ilkeleri ve yöntemi belirlenmiştir (Özalp, 2023:168).

1949’da Komünist devrimin öncüsü Mao Zedong’un politik propagandalarından biri bu yüzyıllık aşağılanmadan kurtularak endüstriyel ve kalkınmış güçlü bir Çin yaratmaktır. Mao döneminde dünyaya kapalı olan Çin, Birleşmiş Milletler başta olmak üzere uluslararası örgütlere katılmak suretiyle uluslararası sisteme entegre olmaya başlamıştır. Bu dönemde uluslararası sistemde Çin ile ilgili olumlu bir algının yükseldiği söylenebilir.

Bugün Xi’nin vurguladığı hedef ise 2049’da komünizmin 100 yılını kutlayarak dünyanın süper gücü haline gelmektir. Xi’ye göre Çin’in eski küresel konumuna geri getirmek için dünya ekonomisinin kabaca üçte birine hükmetmek gerekmektedir. Bu görüşe göre Yüzyıllık Maraton’un (The Hundred-Year Marathon) sonunda Çin ulusunun Büyük Uyanışı gerçekleşecek ve Çin Halk Cumhuriyeti, dünyanın en büyük gücü olacaktır (Pillsbury, 2005).

Çin Rüyası Söylemi

Her ulusun kendilik algısı ve imajına sahip olduğu sistemde ABD’nin Amerikan Rüyası İngiltere’nin İngiliz Rüyası literatürde çokça tartışılmıştır. Çin Rüyası fikri her ne kadar Xi döneminde parti tüzüğüne girmişse de bu söylemi ilk kullanan lider Hu Jintao’dur (Ferdinand 2016: 942).

1978-1979 yıllarında basın ekibiyle Japonya, Malezya, Singapur ABD’yi ziyaret eden Deng Xiaoping Çin’in dünyaya entegre olma istediğinin mesajını vermiştir. Yabancı yatırımların, serbest piyasa koşulların geliştirilmesi için yapılan yasal düzenlemeler ve resmi özel ekonomik bölgelerin oluşması sağlanmıştır. Kırsal reformlarla tarım sektörünün serbestleşmiş, zorunlu ürün miktarı düşürülmüş, kentlerde kamu iktisadi teşebbüslerine serbest pazarlama yetkisi verilmiştir. Çin Rüyasının gerçekleşmesi için keskin ideolojik ve model değişikliğini Xiaoping “Gelişme mutlak prensiptir”, “Ak ya da kara fark etmez, fareyi yakalayan iyi kedidir” deyimleri ile pragmatist bir açıklama getirmiştir.

Jinping ulusal ihtişamı, Çin karakterli siyasal hedefleri ve stratejileri belirlediği Çin Rüyasını şu şekilde vurgulamaktadır: “İki asırlık hedeflerin gerçekleştirilmesi için Çin’in rüyasını gerçekleştirmeliyiz. 2049’a

kadar Çin'in harmoni güç ve refah ilkeleri ile dünyanın her yerinde olması gerekir." Bu rüyanın gerçekleşmesi için sadece politik sahada değil aynı zamanda gündelik hayatta da -çocuklardan yetişkinlere kadar- bu propaganda yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Okul ve üniversitelerde "Çin'in Rüyası, Benim Rüyam" (China Dream My Dream) başlıklı konuşma ve yazı istenmektedir (Golley vd. 2020:25).

Çin son 30 yıldır her yıl ortalama % 10'luk bir oranla, büyüyen bir ülke konumuna gelmiştir (Guo, 2016: 320). Nominal GSYİH açısından dünyanın ikinci en büyük, satın alma gücü paritesi (SAGP) açısından en büyük ekonomisi ve ayrıca dünyanın en büyük mal ihracatçısı ve en büyük ikinci mal ithalatçısıdır. Çin'de metropollerdeki gelişmeler son yirmi yılda kırsaldan kente üç yüz milyon insanın göç etmesine imkân sağlamıştır. Metropollerde, giderek artan yatırımların ve özel girişimlerin varlığı, teknoloji ve inovasyon alanındaki gelişmeler, tarıma dayalı bir ekonomiden endüstriyel ekonomiye geçiş Çin'in dünyadaki siyasal etkisini de artırmıştır. Uluslararası sisteme dâhil olan Çin siyasal etkisini de arttırmak istemektedir. BM DTÖ, APEC, BRICS, ŞİÖ, G 20 gibi örgütlerde ve oluşumlarda belirleyici bir konumdadır.

Çin rüyasının hangi yönleriyle algı hangi yönleriyle gerçekliğe yakın olduğu tartışmasında öncelikle 1978'den itibaren izolasyon politikasının terk edilerek uygulanan reformlar ve ekonomik uygulamaların yer aldığı görülür. Çin'in GSYİH, satın alma gücü, ithalat ve ihracat istatistiklerine bakıldığında hızla büyüyen bir dev ekonomi söz konusudur.

Uyumlu Toplum ve Barışçıl Yükselme Söylemi

16 Ocak 1980'de Komünist Parti merkezi komitesinde Xiaoping, 3 temel alandaki görevi şu şekilde sıralamıştır: Barışçıl Yükselme, Tayvan'ın dahil olduğu Tek Çin ve bazı alanların modernizasyonu (tarım, endüstri, bilim/teknoloji, askeri savunma) (Rozman, 2013:68). Barışçıl yükselme ve uyumlu toplum söylemi Çin'in dış politikasına özgün söylemler olarak tartışılmaktadır. İçte ve dışta uyumun gerçekleştiği, devletlerin barış içinde birlikte yükseleceği söylemine dayanmaktadır. Amerika ve Avrupa'nın merkezdeki liderlik konumunun aksine Çin sosyal uyumun sağlanacağını ve dünya devletlerinin bir mozağin parçası olduğunu düşünmektedir.

Çin'in dünyayı algılama biçimine bakıldığında kültürel parametrelerin muhakkak analiz edilmesi gerekmektedir. Örneğin Ahenkli Toplum Anlayışı/Algılayışı Konfüçyüs'e göre iyi idare hükümrânın hükümrânlığını, kulun kulluğunu, babanın babalığını, oğulun da oğulluğunu bildiği toplumlarda gelişir (Zizek, 2010). Bu statik roller bilindiği takdirde toplumda bir uyum (social harmonious) gerçekleşecektir. Batıda bireylerin dinamik rol algılayışına sahip olan demokrasi ise bu yönetim modelinin aksini önerir. Demokrasiyle yönetilen toplumlarla meritokrasinin ve konfüçyan değerlerin etkili olduğu Çin toplumunun algısının aynı olması beklenemez. Dolayısıyla her topluluğu kendi özgün deneyimleri ve sosyal/siyasal yapısından hareketle incelemek, onların dünyaya hangi pencerelerden baktığını iyi analiz etmek gerekir.

Çin'in dış politika olarak yakın planda dünyaya tek vaat ettiği mega projelerden biri olan Kuşak Yol Girişimi ile devletlerin sadece ekonomik kalkınması değil siyasal sorunların da çözülmesi ve sosyal uyumun gelişmesine katkı sunacağı düşünülmektedir. Tek Kuşak Tek Yol (OBOR) olarak da adlandırılan bu devasa projenin siyasi, sosyal, ekonomik, tarihi ve kültürel etkileri bulunmaktadır. Bir anlamda Hayali Cemaatler olarak mitsel ütopyanın gerçekleştirilmesi için bir girişim olabilir mi sorusunu akıllara getirmektedir (Perez-Garcia, 2021). İpek Yolu'nun canlandırılmasında temel iki hedef şu şekilde özetlenebilir; birincisi ülkenin birliği ve bütünlüğü vurgulanarak tarihsel, ekonomik ve kültürel kapsamda sahip olunan üstünlüğü bütün dünyaya duyurmak; ikincisi ise ulusların özgüllüklerine dokunmadan ve iç meselelerine müdahale etmeden

yumuşak güç enstrümanlarını geliştirmek (Perez-Garcia, 2021:31). Diğer hedefler ise; siyasi koordinasyon, finansal entegrasyon, ticaret, etkin yatırımlar ve kültürel bağlantılar olarak sıralanabilir (Kulaksız, 2019:50). Bu girişimin beş temel noktada bağlantı sağlayacağı öngörülmektedir; hükümetlere ve bölgesel örgütlere görüşme ve girişim imkânı verecek olan politik alan, lojistiğin ve enerjinin kullanımı için tesislerin bağlantısının sağlanması, engelsiz ticaret bağlantısı için yatırımların teşvik edilmesi ve ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik kolaylıklar, finansman kurumlarını kapsayan para akışı, insanları birbirine bağlayacak olan ulaşım güzergahı olması.

Siyasal, ekonomik ve kültürel olarak tartışılan bu amaçlar doğrultusunda Çin'in eşitlikçi bir ilişkiye dayanan işbirlikleri geliştirmeyeceği, bunun aksine tarihsel olarak uyguladığı haraç devletinin yeniden canlanacağı ve asimetrik ilişkiler geliştirerek kendi hegemonyasını oluşturacağı yönünde ciddi eleştiriler ve tahminler yapılmaktadır. Fakat Çinliler bunun bir plan veya strateji olmadığını, öneri veya girişim olarak okunması gerektiğini söylemektedir (Shichor, 2017).

Sonuç olarak barışçı bir uluslararası ilişkiler ortamı Çin'in ekonomik kalkınmasının ve ortaklarıyla olan ekonomik işbirliklerinin gerçekleşmesine olanak tanırken; uluslararası sistemde küresel bir ortak yararın ve sürdürülebilir bir barış ortamının sağlanacağı öngörülmektedir. Barışçıl yükselme ve sosyal uyum söylemi Mandalik Bölge tanımlaması ile de uyumaktadır. Bu tanıma göre çeşitli ülkelerin gücünün birleşimi ile çatışma değil uyum olacaktır. Örneğin Türkiye batıyı temsil ederken (xiyu) doğuyu temsilen Çin, kuzeyde Rusya, güneyde Hindistan, mandalikalık bir bölge oluşturabilir (Dellios & Yılmaz, 2008:15).

SONUÇ

Çin'in siyasi ve ekonomik gücünün artmasıyla birlikte demografik, politik ve kültürel olarak dünyada çok fazla değişiklik olmuştur. Bu değişiklikler farklı alanlardan dikkat çekmiş ve daha ileri çalışmalara ihtiyaç duyulmuştur. Çin dış politikasının çözümlenmesinde algı ve gerçekliğin söylem, eylem ve stratejilerle nasıl inşa edildiğini çözümlenmek önem teşkil etmektedir.

Genel olarak Çinli karar vericilerin benlik algıları büyük bir Çin medeniyeti, tarihsel geçmiş ve konfüçyanizmin temel ilkeleri ve komünizmle şekillenmiştir. Çin'in en büyük motivasyonu ekonomik anlamda önerdiği Çin Modelidir. Sosyal Uyum (Social Harmonious), Barışçıl Yükselme (Peaceful Rise-Development) gibi kavramlarla Çin'e özgün bir dış politika terminolojisinin oluştuğunu söylemek mümkündür.

Çinliler hem sömürge çağında yaşanan travmaların tekrarlanmaması hem de tarihsel anlamda kaybedilen ulusal onurun yeniden kazanılması için kendilerine özgün kültürel, toplumsal ve siyasi tecrübeler, değerlere ve ilkelere özellikle vurgu yapmaktadır.

1978'den sonra modernleşme süreci ve reform ve açılım döneminde neoliberal dünya düzenine uyumlanmasından sonra ortadoksi komünist yapısı da çözülür mü sorularını akıllara getirmiştir. Sonuç olarak ekonomik olarak modern fakat politik olarak modern olmayan Çin Halk Cumhuriyeti'nin ticaret vasıtasıyla ötekiyle temas etmesi ve politika yapıcılarının algılarını değiştirmesi, yeni fikirlerin ülkeye gelmesiyle kabul edilmiş değerlerin ve inançların toplum tarafından sorgulanması "riskini" beraberinde getirebilir.

Çin'in kendilik algısının yanında diğer devletlerin Çin algısının formüle edilmesi de gerekmektedir. 1980'lerden sonra ekonomik olarak liberalleşen fakat siyasi olarak batılı değerlere karşı direnç gösteren

Çinliler diğer devletler nezdinde “tehdit” olarak algılansa da uluslararası sisteme entegre olma çabası, sosyal uyum, barışçıl yükselme gibi söylemlerle bu olumsuz imaj değiştirilmeye çalışılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ELLUL, J., & ARSLAN, H. (2004). Sözü Düşüşü. Paradigma.
- FAN, Y. (2000). A Classification of Chinese Culture. *Cross Cultural Management*, 7(2), 3-10.
- GOLLEY, J., JAIVIN, L., HILLMAN, B. & Strange, S. (2020). *China Dreams*. Anu Press.
- FINGAR, T. (Ed.) (2016) Swanstrom, N. (2016). *The New Great Game: China and South and Central Asia in The Era of Reform*. Stanford University Press.
- HERMANN, M. G. (1980). Explaining Foreign Policy Behavior Using The Personal Characteristics of Political Leaders. *International Studies Quarterly*, 24(1), 7-46.
- HILL, C. (2003). *The Changing Politics of Foreign Policy*. Palgrave Macmillan.
- HODDER, R. (2000). In *China's Image: Chinese Self-Perception in Western Thought*. Springer.
- JACQUES, M. (2009). *Çin Hükmettiğinde Dünyayı Ne Bekliyor* (S. Oğuz, Çev.). Akılçelen Kitaplar.
- KALIN, İ. (2018). *Ben, Öteki ve Ötesi: İslâm-Batı İlişkileri Tarihine Giriş*. İnsan Yayınları
- KARDAŞ, Ş., Balcı, A. & Tenekeci, N. (Eds.). (2013). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. Küre Yayınları.
- KULAKSIZ, S. (2019). Financial Integration Via Belt and Road Initiative: China–Turkey Cooperation. *Global Journal of Emerging Market Economies*, 11(1-2).
- LIU, G. (Ed). (2017). *Chinese foreign policy in transtion*. New York: Routledge.
- MERLEAU-PONTY, M. (1982). *Phenomenology of Perception*. Routledge
- ÖZALP KAYA, Z. (2023). *Dış Politikada Algının Yeri: Türkiye’de Çin Algısının Bir Ölçümlemesi*, Doktora Tezi.
- PEREZ-GARCIA, M. (2021). *Global History With Chinese Characteristics: Autocratic States Along The Silk Road in The Decline of The Spanish and Qing Empires 1680-1796*. Springer
- ROZMAN, G. (Ed.). (2013). *China’s Foreign Policy: Who Makes It, And How Is It Made?* Springer.
- SHICHOR, Y (2017). *Ethno Diplomacy The Uygur Hitch in Sino Turkish Relation*. East West Center, Policy Studies 53, 1-72.
- SPROUT, H. (1956). *Man-milieu relationship hypotheses in the context of international politics*. Center of International Studies, Princeton University.
- Sutter, R. G. (2012). *Chinese Foreign Relations: Power and Policy Since The Cold War*. Rowman & Littlefield.
- SNYDER, R. C., BRUCK, H. W., SAPIN, B., SNYDER, R. C., BRUCK, H. W., & SAPIN, B. (2002). *Decision-making as an Approach to the Study of International Politics* (pp. 21-152). Palgrave Macmillan US.
- ŞÂYEGÂN, D. (2003). *Batı Karşısında Asya*, İstanbul: Anka Yay.
- WALTZ, K. (2018). *Man, the state, and war: A theoretical analysis*. Columbia University Press.

WANG, G. (2019). China reconnects: Joining a deep-rooted past to a new world order.

ZHANG, B. (2012). Chinese Perception of The Us–Exploring China’s Foreign Policy Motivations. *Stosunki Międzynarodowe*, 52(2),

ZHU, Z. (2013). Foreign Policy of the People’s Republic of China. Ryan K. Beasley, Julet Kaarbo.

ZİZEK, S., & ÜNAL, E. (2011). *Ahir Zamanlarda Yaşarken*. Metis Yayınları.